

УДК 780.614.1:78.03 (477.54) «20»

DOI 10.34064/khnum2-2202

Костенко Наталія Євгеніївна

кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри народних інструментів
України Харківського національного університету мистецтв
імені І. П. Котляревського, член Національної всеукраїнської
музичної спілки, лауреат міжнародних конкурсів;
e-mail: kostenkonatalia1@gmail.com
ORCID 0000-0002-8065-7023

**ПЕДАГОГІЧНІ ТРАДИЦІЇ ВИКОНАВСТВА НА ДОМРІ В ХАРКОВІ
XXI СТОЛІТТЯ**

З нагоди 95-річчя кафедри народних інструментів України Харківського національного університету мистецтв імені І. П. Котляревського запропоновано нарис сучасної історії пов'язаної з домрою початку XXI століття. Висвітлено сучасний стан виконавства на домрі, зокрема, конкурсні і фестивалі, методично-педагогічний ресурс, надбання і досягнення останніх двадцяти років домрового мистецтва та освіти. Систематизовано дані про

*видатних випускників-домристів кафедри минулих років і сучасності, виконавців з Харкова, які мали і мають вплив на розвиток домрового виконавства і освіти в Україні. Диференційовано три етапи розвитку домри в системі вищої освіти України. Надано характеристики сучасних педагогів-домристів кафедри народних інструментів України Харківського національного університету мистецтв імені І. П. Котляревського. Наведені статистичні дані щодо кількості викладачі і здобувачів освіти станом на 2020 рік. ■ **Ключові слова:** чотирьохструнна домра, педагоги-домристи, домрова школа, сучасні виконавці-домристи, домрова освіта, домрове виконавство, домрова творчість.*

Вступ. Харків – історична столиця домрового мистецтва України, де формувалися усі етапи професіоналізації та академізації цього різновиду музикування на народних інструментах. У 2021 році відбувається завершення кола вікової історії з початку створення першої у світі кафедри народних інструментів України Харківського національного університету мистецтв імені І. П. Котляревського. Напередодні видатної події, а саме 95-річного ювілею, маємо підвести підсумки щодо сучасного стану домрового товариства у соціокультурному просторі Харкова і України.

Історичні події, пов'язані з розвитком домрового мистецтва початку і середини ХХ ст., всебічно представлені в працях видатних діячів минулих років О. Фамінцина (1891), Г. Хоткевича (2002), про події пов'язані з розвитком домрового мистецтва Харкова і Україні того ж періоду, дізнаємось з праць Є. Бортника (1974; 1982), а також сучасних дослідників Ю. Лошкова (2002), В. Зеленюка (2005), Н. Костенко (2005; 2009; 2010; 2012; 2014; 2017) та багатьох інших. У сучасному світі новітніх технологій, стрімкого розгортання подій у соціокультурному середовищі, всесвітньою комунікаційною системою у сфері освіти, науки, культури виникають нагальні питання щодо освоєння інформативного простору, осмислення місця в ньому домри – одного з найулюбленішого, історично усталеного інструмента українського народу на Слобожанщині. Системний розгляд колективного досвіду носіїв академічного народно-інструментального мистецтва гри на домрі за новітній період двох останніх десятиліть складає *актуальність теми* пропонованої статті.

Мета статті – надати оцінку сучасному стану домрового мистецтва в Харкові на підставі систематизації науково-методичних матеріалів. Серед завдань дослідження – характеристика діяльності сучасних педагогів-домристів, які уособлюють харківську домрову школу; систематизувати історичні періоди та надати узагальнення подіям сучасної історії домрового виконавства.

Об’єктом дослідження є академічне народно-інструментальне виконавство; **предметом** – домрове мистецтво в культурному часопросторі Харкова, історичному центрі слобожанської музичної культури.

Матеріалом статті слугують науково-дослідницькі джерела та особистий досвід концертно-виконавської та педагогічної діяльності автора.

Методологія дослідження. Виклад основного матеріалу потребує залучення історіографічного, біографічного та системного методів.

Огляд літератури. На початку ХХІ століття активізувався розвиток наукового доробку домристів. Якщо у ХХ столітті можна назвати тільки дві дисертації серед домристів на здобуття наукового ступеню кандидат мистецтвознавства, а саме М. Т. Лисенко (1955) і Є. О. Бортника (1982) то з початком нового тисячоліття вже маємо як мінімум шість дисертацій захищених виконавцями-домристами: В. П. Білоус (2005), В. В. Петрик (2009), Н. Є. Костенко (2009), Н. В. Башмакова (2010) Т. А. Литвинець, (2013), О. Л. Олійник (2016).

Виклад основного матеріалу. Так сталося, що Харків набув слави історичної столиці професійного українського домрового виконавства.

Розподіл етапів становлення домрового мистецтва у вищій освіті України, у Харкові на три періоди: 1) Історична генеза (1924–1947); 2) Становлення домрової школи (1948–1999); 3) Новітній період (2000–2021). Якщо перші два періоди досліджені та вивчені досить ретельно, то сучасний період потребує окремої уваги з боку науковців. Назвемо прізвища викладачів класу домри у кожному з періодів:

1. *Етап історичної генези (1924–1947).* З 1924 року клас домри викладає Володимир Андрійович Комаренко (з 1924 по 1969). Відомо,

що спочатку існування класів в Харківському музично-драматичному інституті серед народних інструментів викладалась тільки домра і балалайка. З організацією у 1926 року кафедри народних інструментів завідуючий кафедрою стає В. Комаренко, який продовжує викладати домру для численних її прихильників серед молоді.

2. *Становлення домрової школи та її розквіт (1948–1999).* Цей період характеризується появою декількох «Шкіл гри на домрі». Клас домри викладали такі відомі музиканти: Микола Тимофійович Лисенко (з 1947 по 1963 рр.); Віктор Іванович Міхеліс (з 1951 по 1992 рр.); Віктор Олександрович Гризодуб (з 1961 по 2001 рр.); Федір Гнатович Коровай (1963 по 1989 рр.); Борис Олександрович Міхеев (з 1961 року і по нині); Матряшин Валерій Олександрович (з 1997–2000).

3. *Новітній період (2000–2021)* репрезентує «жіноча генерація» академічного традиції домрового виконавства **Ліна Степанівна Колуканова** (з 1993 по 2019); **Наталія Вікторівна Башмакова** (з 2000 по 2015); **Яна Владиславівна Данилюк** (з 2003 і по нині); **Наталія Євгенівна Костенко** (з 2004 і по нині).

Станом на 2021 рік на кафедрі народних інструментів України Харківського національного університету мистецтв ім. І. П. Котляревського викладають клас домри заслужений діяч мистецтв України, професор Міхеев Борис Олександрович, кандидат мистецтвознавства, доцент Костенко Наталія Євгенівна і старший викладач Данилюк Яна Владиславівна. Викладачі кафедри здійснюють запис аудіо-дисків та відеозаписів. Також вони ведуть активну творчу діяльність у якості членів Національної всеукраїнської музичної спілки України.

Особистість Бориса Міхеева розглянуто у монографічному дослідженні Н. Костенко у 2012 р. (перша редакція) і 2017 р. (друга редакція) «Борис Олександрович Міхеев».

Більш детально зупинимось саме на третьому періоді. Завдяки Є. Бортнику маємо історичні свідчення про розвиток домрового мистецтва минулого. Незайвим буде розповісти про сучасний стан домрового виконавства в Україні в цілому. Так, українські музиканти-домристи гідно представляють народно-інструментальне мис-

тецтво в країнах далекого зарубіжжя. Найбільш відомими є конкурси та фестивалі: «Кубок Європи» м. Париж (Франція), «FIMU» м. Бельфор (Франція), «Октава культур» м. Белосток (Польща), «Розмай» м. Реджіо Емілія (Італія), «Тамбуриці» м. Баня Лука (Боснія і Герцеговина), «Кубок Півночі» м. Череповець (Росія), міжнародний конкурс в м. Клінгенталь (Німеччина), «Фестиваль трьох кордонів» м. Герліц (Німеччина), міжнародний конкурс в м. Санок (Польща), «Кубок Білогір'я» м. Белгород (Росія), «Творча спадщина В. В. Андреева» м. Вишній Волоцьок (Росія) та ін.

В Україні конкурси та фестивалі проводяться практично в кожному регіоні. Аналіз концертно-конкурсних програм і буклетів засвідчив, що вітчизняні інструменталісти представляють різні ансамблеві жанри: дуети, тріо, квартети тощо. Про це свідчить перелік з урахуванням рейтингу: міжнародний конкурс виконавців на українських народних інструментах імені Гната Хоткевича (м. Харків), міжнародний дитячо-юнацький творчий конкурс «Срібний Дзвін» (м. Ужгород), міжнародний конкурс-фестиваль дитячого та юнацького мистецтва «Акорди Хортиці» (м. Запоріжжя), Міжнародний фестиваль-конкурс виконавців на народних інструментах «Золота струна» (м. Миколаїв), міжнародний конкурс виконавців на народних інструментах «Арт-Домінанта», всеукраїнський фестиваль-конкурс виконавців на народних інструментах «Провесін» (м. Кропивницький), всеукраїнський музичний конкурс «Класичний меридіан» (м. Київ).

Численні міські і обласні конкурси, що проводить Обласний навчально-методичний центр підвищення кваліфікації працівників культосвітніх закладів – «Радість Відкриття», Перший обласний конкурс юних виконавців на домрі, балалайці, цимбалах та ансамблевого музикування імені Миколи Тимофійовича Лисенка «Чарівні звуки народних інструментів».

На дитячих конкурсах з'являється вимоги до гри соліста-домриста з оркестром народних інструментів і номінації «Соліста з симфонічним оркестром». Так, на міжнародному конкурсі-фестивалі дитячого та юнацького мистецтва «Акорди Хортиці» (м. Запоріжжя) в номінації «соліст з симфонічним оркестром» була представлена домра нарівні з іншими інструментами симфонічного оркестру. Журі для

цієї номінації збирається разом (як правило, викладачі вишів України і зарубіжжя, народні артисти України). Конкурсні виступи в номінації «Соліст з симфонічним оркестром» відбуваються у Великій залі Запоріжської обласної філармонії і проходять у форматі концерту. Учасниця Катерина Тищенко (м. Алушта), виборола лауреатське звання виконавши з оркестром твір М. Будашкіна «Концерт для домри з оркестром» (1 частина); Ганна Юган (м. Запоріжжя) стала лауреатом за виконання «Концерту для домри» А. Лоскутова. Оксана Харламенко (м. Харків) виконувала твір Б. Міхєєва «Концерт для домри № 1» (друга та третя частини).

Члени журі грають на відкритті конкурсу «Акорди Хортиці» з симфонічним оркестром під управління народного артиста України В'ячеслава Реді. Так було здійснено низку прем'єр творів для домри з симфонічним оркестром членом журі доцентом Наталією Костенко: Б. Міхєєв Дві концертні п'єси «Протяжна та Весела» (2008), Б. Міхєєв «Концерт-билина» (2010), Б. Міхєєв «Три п'єси» («Жартівливе підношення», «Тараторка», «Пустотливий награвш» 2011), Б. Міхєєв «Забавна» з Концерту-сюїти (2017), С. Федоров «Македонська сюїта» (2018).

У 2018 році був проведений міський конкурс виконавців на народних інструментах «Народник.ua» на базі ДМШ № 12 імені К. І. Шульженко. На другому турі юні домристи виконували з оркестром народних інструментів обов'язкові твори Б. Міхєєва «Суворий марш» і «Веселу польку» (у середній і старшій віковій номінації відповідно). Інструментовки і аранжування творів були створені спеціально для цього конкурсу. Все це свідчить про високий рівень підготовки юних домристів і добрий старт у велике професійне життя.

У Харківському національному університеті кафедрою народних інструментів було проведено фестиваль «Харків-фест» (2019), на якому учні музичних шкіл і училищ грали соло (у тому числі і учні-домристи) у супроводі оркестру народних інструментів. Були виконані інструментовки і аранжування творів саме для цього фестивалю.

Серед тенденцій, характерних для розвитку домрового виконавства новітнього етапу, слід відзначити організацію та проведення конкурсу імені Г. Хоткевича. Серед його номінацій стабільне місце

займала чотириохструнна домра. На жаль, у 2010 році, цей конкурс відбувся останній раз, більше він не проводився жодного разу.

Викладачі кафедри систематично взаємодіють з дитячими музичними школами і училищами, проводять лекції, майстер-класи і семінарські заняття, що, безумовно, підштовхує до вищого рівня навчання на початковому етапі. Так, авторка дослідження викладає у трьох рівнях освіти – музична школа, музичне училище і університет.

Виразна історична дистанція наукового зростання серед музикантів-виконавців: 27 років відстані між двома дисертаціями корифеїв домрового вітчизняного мистецтва: М. Т. Лисенка (1955) та Є. О. Бортника (1982). І так само, через 27 років – до молодшої генерації домристів Харкова. Вже у XXI столітті було захищено кандидатські дисертації Н. Є. Костенко (2009) та Н. В. Башмакової (2010). За їх матеріалами вийшло друком дві монографії: Н. Костенко «Борис Олександрович Міхеєв» та Н. Башмакової «Мандолина. Етапи еволюції різновидностей».

Кожен рік, починаючи з 2011 року, у Великій залі ХНУМ імені І. П. Котляревського проводиться тематичний концерт «Звучить домра», на якому презентують своє мистецтво молоді виконавці, студенти вишів Харкова і України, музичних училищ, учні дитячих шкіл.

Основу репертуару традиційно складають оригінальні твори харківських композиторів. В оновленні репертуару домриста XXI століття відзначаємо твори крупної форми у супроводі симфонічного оркестру та оркестру народних інструментів, оригінальні твори та перекладання з репертуару інших інструментів (флейта, скрипка, саксофон).

Наведемо короткі нариси, присвячені персоналіям домристів – сучасних викладачів, які є наступниками видатних діячів домрового мистецтва минулого. Характерною рисою новітнього періоду в історії домрового класу є залучення до роботи на кафедрі молодих перспективних викладачів. Вимоги до особистості як у творчій, так і в науковій площині, а також організаційно-просвітницькій діяльності досить високі.

За останні двадцять років на кафедру прийшли випускники класу Бориса Олександровича Міхеєва, асистенти-стажисти кафе-

дри народних інструментів України, лауреати міжнародних конкурсів Н. Башмакова, Я. Данилюк, Н. Костенко, Ю. Яковенко. Станом на 2020–2021 навчальні роки працюють Я. Данилюк і Н. Костенко. Зупинимось більш детально на їх діяльності.

ДАНИЛЮК Яна Владиславівна (19.І.1979, м. Харків) – концертний виконавець, викладач класу «домра»; член Національного всеукраїнської музичної спілки (2014). Навчалась у Харківській ДМШ № 9 ім. В. Сокальського в класі Бондаревої Г. О. Закінчила Харківське музичне училище ім. Б. Лятошинського у викладача-методиста Мельникової Л. М. (1994–1998). З відзнакою закінчила Харківський державний інститут мистецтв імені І. П. Котляревського, оркестровий факультет, «кафедра народних інструментів України» (1998–2003). Клас домри заслужений діяч мистецтв України, професора Б. О. Міхеєва, клас диригування професора В. І. Ніколаєв, закінчила асистентуру-стажування при Харківському інституті мистецтв імені І. П. Котляревського (2003–2006, клас професора заслужений діяч мистецтв України Б. О. Міхеєва). З 2003–2006 – викладач кафедри народних інструментів України Харківського державного інституту мистецтв імені І. П. Котляревського, з 2008 р. і по нині – старший викладач Харківського національного університету мистецтв ім. І. П. Котляревського. Займається науковою діяльністю. Здобувач кафедри теорії музики ХНУМ ім. І. П. Котляревського. Лауреатські звання: II премія на II міжнародному конкурсі виконавців на українських народних інструментах імені Гната Хоткевича (м. Харків, 2001), I премія на III міжнародному конкурсі виконавців на українських народних інструментах імені Гната Хоткевича (м. Харків, 2004).

Данилюк Я. В. є лауреатом багатьох всеукраїнських та міжнародних фестивалів (Україна, Литва, Польща, Росія). Нагороджена Дипломом за високу майстерність та гідний внесок у розвиток національних музичних інструментів на VIII міжнародному фестивалі «Сузір'я майстрів» (Москва, РАМ імені Гнесіних, 2011).

У концертно-виконавській біографії Данилюк Я. В. численні сольні виступи у рамках престижних конкурсів, фестивалів, форумів, знакових мистецьких заходах, серед яких: виступ у концерті з нагоди 125-річчя від дня народження Г. Хоткевича (ХНУМ, 2002); виступ

у супроводі молодіжного симфонічного оркестру «Слобожанський» у концерті присвяченому 350-річчю м. Харкова (Харків, 2004); виступ у концерті з нагоди «80-річчя кафедри народних інструментів ХНУМ імені І. П. Котляревського» (Харківська обласна філармонія); виступ на церемонії відкриття IV Міжнародного конкурсу виконавців на українських народних інструментах імені Г. Хоткевича (Харків, 2007); виступ у супроводі оркестру народних інструментів ХНУМ імені І. П. Котляревського у концерті присвяченому 80-річному ювілею професора, заслуженого діяча мистецтв України В. Я. Подгорного (Харків, 2008); виступ у рамках проведення XVIII міжнародного конкурсу виконавців «Срібний дзвін» (Ужгород, 2008); виступ на VIII міжнародному фестивалі «Сузір'я майстрів» (РАМ імені Гнесіних, Москва, 2011); виступ у концерті з нагоди 125-річчя від дня народження В. Комаренка (Харків, 2012); виступ у супроводі камерного оркестру ХНУМ імені І. П. Котляревського на міжнародному фестивалі класичної музики «Харківські асамблеї» (Харків, 2013); виступ у супроводі оркестру народних інструментів Дніпропетровської академії музики імені М. Глінки на Форумі виконавців на народних інструментах у рамках Міжнародного фестивалю «Музика без меж» (Дніпро, 2017);

З 1999 р. Я. В. Данилюк веде активну концертну діяльність у складі ансамблю народних інструментів «Гротеск». У 2003 та 2008 р. з метою популяризації народно-інструментального мистецтва (домри зокрема) Яною Данилюк було записано два компакт-диски, до яких увійшли одні з найкращих зразків оригінальної домрової музики. Концертно-виконавську діяльність вона успішно поєднує з педагогічною: студенти класу та ансамблі під керівництвом Я. В. Данилюк є лауреатами численних конкурсів і фестивалів національного та міжнародного рівня. Данилюк Я. В. бере активну участь у якості організатора, члена журі національних і міжнародних конкурсів та фестивалів. Вагомою є її діяльність як заступника директора міжнародного конкурсу виконавців на народних інструментах «Арт-Домінанта».

Отже, всі випускники кафедри по класу домри є невід'ємною частиною великої домрової родини. Всі вони креативні особистості, талановиті, мають успіхи у роботі за спеціальністю (і навіть ті хто ви-

рішив поміняти діяльність, досягли блискучих результатів на новому поприщі).

Назвемо імена випускників класу домри, якими пишається кафедра народних інструментів України ХНУМ ім. І. П. Котляревського, які уславили її ім'я і продовжують традиції та розвивають виконавство і педагогіку у нашій країні і світі. За хронологічним порядком випуску з кафедри:

ЛІСЕНКО Микола Тимофійович (8.V.1918, с. Юрченків на Харківщині – 3.I.2007, Київ). Випускник 1947 року, клас професора В. А. Комаренка. Один з корифеїв і методистів домрового мистецтва в Україні. Професор кафедри народних інструментів Харківської консерваторії. З 1947 по 1963 у Харківській консерваторії викладав домру, гітару, балалайку, диригування, методіку викладання гри на народних інструментах. 1947–1963 – завідуючий кафедрою народних інструментів Харківській консерваторії. 1970–1976 – завідуючий кафедрою народних інструментів Київської консерваторії. Лауреат Першого Всесоюзного огляду виконавців на народних інструментах (м. Москва, 1939).

МІХЄЛІС Віктор Іванович (1913, с. Зарожне, Харківської області, – 1992, Харків). Випускник 1950 року, клас домри М. Т. Лисенка. Соліст оркестру народних інструментів Харківської державної філармонії. З 1950–1951 – викладав у Харківському музичному училищі, з 1951–1992 – викладав клас домри і диригування у Харківській державній консерваторії. Доцент (1973).

КАЛАБУХІН Анатолій Васильович. (21.VI.1930, м. Луганськ). Випускник 1953 року, клас домри М. Т. Лисенка. Український диригент, педагог. Народний артист України, професор. Заслужений діяч мистецтв УРСР (1976), Народний артист УРСР (1991), Почесний громадянин Харкова (2010).

САВІНИХ Володимир Федорович (1929–2002 м. Харків). Випускник 1953 року, клас домри М. Т. Лисенка, В. І. Міхеліса. Професор. З 1956–2002 рр. – працював на кафедрі народних інструментів України Харківського інституту мистецтв ім. І. П. Котляревського. Викладав диригування, ансамбль, читання партитур, оркестровий клас, читав лекційні курси. В. Ф. Савіних завідував кафедрою на-

родних інструментів України Харківського інституту мистецтв ім. І. П. Котляревського протягом 12 років (1973–1985). З 1960 по 1986 рр. очолював студентський оркестр народних інструментів.

БОРТНИК Євген Олександрович (1929–1999, м. Харків). Випускник 1956 року, клас домри професора М. Т. Лисенка. Домрист, диригент, методист. Заслужений працівник культури України (1979); кандидат мистецтвознавства (1982). Кандидатська дисертація «Формування та розвиток домрового мистецтва в російсько-українських музичних зв'язках» (1982).

ГРИЗОДУБ Віктор Олександрович (1922–2001 м. Харків). Випускник 1958 року, клас домри В. Міхеліса, Вів клас домри і диригування в Харківському інституті мистецтв ім. І. П. Котляревського.

ІВАНОВ Валентин Гаврилович (1936, м. Часів Яр – 2008, м. Харків). Випускник 1958 року, клас домри професора М. Т. Лисенка. Український композитор, домрист, педагог, президент Харківського караїмського національно-культурного товариства «Карай» (1994); заслужений працівник культури України (2004). Член Національної Спілки композиторів України (1991); заслужений працівник культури України (2004).

КОРОВАЙ Федір Гнатович (26.VII.1927, м. Суми – 6.II.1998, м. Харків). Випускник 1958 року, клас професора М. Т. Лисенка. Український домрист і педагог, заслужений діяч мистецтв УРСР (з 1979). З 1963–1998 викладав у Харківському інституті мистецтв ім. І. П. Котляревського. Декан виконавського факультету (1977–1981), доцент (1973), професор (1982), завідуючий кафедрою народних інструментів (1985–1989). В 1951–1959 – соліст оркестру нар. інструментів Харків. обл. філармонії, 1960–1963 – соліст Укрконцерту.

ВАСИЛЬЄВ Михайло Сергійович. (1936, с. Пересічне, Дергачівського району Харківської області). Випускник 1960 року, клас домри В. Міхеліса. Лауреат і володар золотої медалі на VII всесвітньому фестивалі молоді і студентів у Відні (1959).

МІХЄЄВ Борис Олександрович (9.I.1937, м. Саранськ Мордовської АССР, Росія). Випускник 1961 року, клас домри М. Т. Лисенка. Професор, заслужений діяч мистецтв України, Член Спілки композиторів України. Видатний діяч професійного народно-інструментального мистецтва, уславлений домрист-віртуоз, талановитий ком-

позитор, диригент, педагог, методист. З 1963–1975, 1989 і на даний момент – художній керівник і диригент студентського оркестру народних інструментів Харківського національного університету мистецтв ім. І. П. Котляревського, викладач класу домри. Очолював кафедру народних інструментів України ХНУМ імені І. П. Котляревського протягом 19 років (1989–2008).

ПЕТР'ОВ Віталій Костянтинович (17.І.1938, с. Сергіївка, Харківської обл., – 21.ІІ.2004, м. Харків). Випускник 1962 року, клас домри В. І. Міхеліса. Соліст-домрист ансамблю народних інструментів Харківської обласної філармонії. Український радянський музикант (домрист, гітарист), талановитий музичний педагог, що виховав десятки гітаристів-професіоналів. Відкрив клас гітари в Харківському музичному училищі ім. Б. Лятошинського і став його першим викладачем.

БЕЛЕНОВ Іван Митрофанович (27.06.1940, с. Андріївка Воронезької області – 17.10.2003, місто Воронеж). Випускник 1964 року, клас домри М. Т. Лисенка. Домрист, диригент оркестру народних інструментів, заслужений артист РРФСР (1989). Працював керівником оркестру народних інструментів Воронезького державного академічного російського народного хору імені К. І. Масалітінова (1967–2001, з перервою в 1976–1978).

НИКОЛАЄВ Володимир Іванович (06.ІІІ.1939, м. Полтава – 22.Х.2008, м. Харків). Випускник 1963 року, клас домри М. Т. Лисенка. Професор кафедри народних інструментів Харківського інституту мистецтв ім. І. П. Котляревського. Очолював секцію диригування на кафедрі. Диригент Харківського театру музичної комедії, очолював студентські симфонічні і народні оркестри ХМУ, ХДУМ та ХДПУ.

ОСТАПЕНКО Дмитро Іванович. (3.ХІ.1946, с. Новачиха Хорольського району Полтавської області). Випускник 1968 року, клас домри професора Ф. Г. Коровая. Народний артист України (2003), професор (1998). Міністр культури і мистецтв України (1995–1999 рр.), Генеральний директор Національної філармонії України; професор кафедри народних інструментів Національної музичної академії України ім. П. І. Чайковського.

СТЕЦІОН Микола Григорович (28.VI.1942, м. Бахмут, Донецької області). Випускник 1969 року, клас домри В. Міхеліса. Заслужений

діяч мистецтв України, композитор, твори якого широко відомі. Член національної спілки композиторів України (1976). Голова Харківської обласної організації національної спілки композиторів України. Викладав інструментовку на кафедрі народних інструментів України в Харківському держаному університеті мистецтв ім. І. П. Котляревського.

НЕСТЕРЕНКО Віталій (1953–2014). Випускник 1976 року, клас домри Б. О. Міхеєва. Працював артистом у державному академічному руському народному ансамблі «Росія» імені народної артистки СРСР Л. Г. Зикіної. Згодом організував ансамбль народних інструментів «Уголок Росии» з яким виступав як соліст в Росії і за кордоном.

СОЛОМІН Віктор Георгійович (4.X.1962, Махачкала). Випускник 1988 року, клас домри професора Ф. Г. Коровая. Домрист, композитор, імпровізатор. Лідер гуртів *Solominband* и ДомРа, Член Спілки композиторів Нідерландів. Був солістом Московського державного ансамблю російських народних інструментів «Росія», під керівництвом Людмили Зиґіної (1989–1992). Лауреат міжнародних конкурсів.

КОЛУКАНОВА (Гудіма) Ліна Степанівна (29.XII.1968, м. Кривий Ріг Дніпропетровської області). Випускниця 1993 року, клас домри Б. О. Міхеєва. Старший викладач класу домри і ансамблю Харківського фахового коледжу мистецтв. Викладала клас домри і диригування Харківського національного університету мистецтв з 1993 по 2019 р. Лауреат міжнародних конкурсів.

МАТРЯШИН Валерій Олександрович (7.V.1973, м. Єсентуки, Ставропольському краю). Випускник 1997 року, клас домри професора Б. О. Міхеєва. З 1997–2000 викладав клас домри у Харківському інституті мистецтв, у цих же роках працює в Харківській обласній філармонії в ансамблі народних інструментів «Розмай». З 2000 року і на даний момент є солістом і концертмейстером групи малих домр, членом художньої ради державного ансамблю народних інструментів «Росія» ім. народної артистки СРСР Л. Г. Зикіної. Лауреат міжнародних конкурсів.

ТІЩИК (Башакòва) Світлана Іванівна (18.XII.1972 р, м. Полтава). Випускниця 1997 року, клас домри Л.С. Колуканової. Артистка Полтавської обласної філармонії, солістка українського народного оркестру. Викладач Полтавського музичного училища ім. М. В. Лисенко.

БАШИМАКОВА Наталія Вікторівна (7.II.1976, м. Дніпропетровськ). Випускниця 2000 року, клас домри професора Б. О. Міхєєва. Кандидат мистецтвознавства, доцент, завідуюча кафедрою народних інструментів Дніпропетровської академії музики імені М. Глінки, викладач домри. Доцент (2013). Кандидат мистецтвознавства (2010). Кандидатська дисертація «Мандоліна в історико-художньому процесі» (2010). Лауреат міжнародних конкурсів.

ШАРШОЇНЬ (Іслаєва) Юлія Ігорівна (1976, с. Високий Харківської області). Випускниця 2000 року, клас домри старшого викладача Л. С. Колуканової. Викладала диригування на кафедрі народних інструментів Харківського державного університету мистецтв ім. І. П. Котляревського. Солістка ансамблю «3+2» Харківської обласної філармонії (2000–2007), диригент вищої категорії Харківського академічного театру музичної комедії (з 2007 року і по нині). Лауреат міжнародних конкурсів.

ЯКОВЕЇНКО Юрій Олександрович (1.V.1978, м. Харків). Випускник 2002 року, клас домри професора Б. О. Міхєєва. Заслужений діяч мистецтв України (2016). Диригент Харківського національного академічного театру опери і балету ім. М. Лисенка. Лауреат міжнародних конкурсів.

КОНОНОВА Ірина Вікторівна. (25.XI.1980 р., м. Дніпропетровськ). Випускниця 2002 року, клас домри професора Б. О. Міхєєва. Старший викладач Харківської державної академії культури. Лауреат міжнародних конкурсів.

ДАНИЛЮК Яна Владиславівна (19.I.1979, м. Харків). Випускниця 2003 року, клас домри професора Б. О. Міхєєва. Член Національного Всеукраїнської музичної спілки (2014). Старший викладач Харківського національного університету мистецтв ім. І. П. Котляревського. Лауреат міжнародних конкурсів.

КОСТЕЇНКО Наталія Євгенівна (6.XI.1980, м. Полтава). Випускниця 2004 року, клас домри професора Б. О. Міхєєва. Доцент (2014). Кандидат мистецтвознавства (2010). Канд. дис. «Харківська домрова школа в контексті музично-виконавської культури України» (2009). Доцент Харківського національного університету мистецтв ім. І. П. Котляревського. Член національної всеукраїнської музичної спілки (2011). Лауреат міжнародних конкурсів, в тому числі і володар

Гран-прі Міжнародного конкурсу виконавців на народних інструментах імені Гната Хоткевича (2001).

КІКАС Вікторія Петрівна (17.X.1986, м. Кривий Ріг). Випускниця 2010 року, клас домри старшого викладача Я. В. Данилюк. Викладач класу домри і диригування Дніпропетровської консерваторії (академії музики) ім. М. Глінки. Керівник оркестру народних інструментів Дніпропетровській академії музики ім. М. Глінки. Лауреат міжнародних конкурсів.

ШУМНА́ Ксенія Вікторівна (07.VIII.1990, м. Полтава). Випускниця 2015 року, клас домри доцента Н. Є. Костенко. Артистка ансамблю «Узори» Миколаївської обласної філармонії. Лауреат міжнародних конкурсів.

Успіху роботи класу домра сприяють висококваліфіковані музиканти – концертмейстери-піаністи. В класі Лисенко М. Т. працювала Крамаренко Надія Сергіївна; в класі Міхеліса В. І. і Гризодуба В. І. – Приходько Віра Іванівна; в класі Коровая Ф. Г. – Герасименко Галина Миколаївна, Скловська Клара Абрамівна; в класі Колуканової Л. С. – Бескорвайна Інна Григорівна, Гнатовська Наталія Іванівна, Калашнікова Ольга Михайлівна, Єфімова Тетяна Борисівна; в класі Міхєєва Б. О. – Журавльова Людмила Володимирівна, Скворцова Галина Миколаївна, Герасименко Галина Миколаївна, Ткаченко Наталія Миколаївна, Міленіна Тетяна Вікторівна.

Зараз в класі домри педагогів Міхєєва Б. О., Данилюк Я. В. і Костенко Н. Є працює дипломант міжнародних конкурсів, ведучий концертмейстер кафедри, блискуча піаністка – **Міленіна Тетяна Вікторівна**. Вплив на розвиток новітньої історії розвитку домрового мистецтва цієї особистості значущий. Тому зупинимось на творчій біографії Т. Міленіної детальніше.

МІЛЕНІНА Тетяна Вікторівна (31.VII.1968). Працює на кафедрі народних інструментів з 1990 р., провідний концертмейстер з 1993 року. У 1986 році закінчила Харківську середню спеціальну музичну школу в класі Гун М. Л. і заслуженого артиста України, професора С. С. Полусмяк.

З 1986 по 1991 рр. навчалася в Харківському інституті мистецтв ім. І. П. Котляревського по класу спеціального фортепіано у заслуженого артиста України, професора С. С. Полусмяк; по класу концерт-

мейстерського майстерності у доцента Є. С. Серебряннікова; по класу камерного ансамблю у професора І. Ф. Гайди.

Для виконання Міленіної Т. В. характерні справжній піанізм, висока загальна та музична культура, артистизм, тонке відчуття ансамблю. Її численні виступи на багатьох конкурсах відзначенні присудженням звання дипломанта міжнародних та всеукраїнських конкурсів.

Міленіна Т. В. активно концертує в Україні, країнах СНД, Німеччині, Росії, Польщі, Чехії, де її виступи отримують високі відгуки музичної громадськості. Партнерами Міленіної Т. В. в концертах є не тільки відомі музиканти-народники (Міхеєв Б. О., Доценко В. І., Матряшин В. О., Костенко Н. Є., Данілюк Я. В.) але й вокалісти (Старікова О., Белкіна О. – солістка Лейпцігської опери), виконавці-інструменталісти (Уісам Бустані – флейта, Велика Британія) та інші.

Вона надійний сценічний партнер для виконавців та вихователь для студентів. За цей час Тетяна Вікторівна підготувала та виховала багатьох лауреатів міжнародних та всеукраїнських конкурсів. Зі студентами кафедри постійно приймає участь у концертах Університету мистецтв та у концертних залах Харкова і України.

Вплив інтернету на розвиток жанру. З активним розвитком мережі інтернет все більш доступним є записи виступів домристів від досить юних до майстрів-професіоналів. Особливого розмаху набирає ця тенденція з 2019 року коли було введено карантинні обмеження у зв'язку з розповсюдженням захворювання «Covid-19». За відсутності можливості виступати наживо – виконавці шукають нові форми комунікації зі слухачем: записуються як концерти, так і окремі концертні твори. Особливо цікавою є форма концертів-онлайн, коли в нагоді стають досягнення сучасних інформаційних технологій. Конкурси виконавського мистецтва також переходять в дистанційний режим. Тому всі конкурсні виступи учасники записують і надсилають для прослуховування журі онлайн. Завдяки такої комунікації стає можливим розширити географію всеукраїнських і міжнародних конкурсів, адже не всім учасникам є змога приїхати. Це можливість переглянути, переслухати учасників, більш детально сконцентруватись на технічних, аплікатурних, виконавських можливостях конкурсантів. У зв'язку з цим, постають нові вимоги до виконавців – відео-запис це вибагливий аспект для гри, повинні

бути особливі умови у психоемоційному стані виконавця, стан більш сконцентрований на відміну від «адреналіну» під час виходу до публіки у концертному залі і обміну енергіями між слухачем і виконавцем. Якщо у XX столітті вислів «граємо на запис» був майже абстрактним, то вже у XXI столітті стає наявним і повсякчасним.

Світлана Грицаєнко, випускниця Харківського інституту мистецтв (з 2004 року університету) – талановита педагог-методист класу домри, композитор з м. Черкаси, створила у мережі інтернет об'єднання домристів «Асоціацію домристів України», яка вже налічує майже 600 осіб. Контенту у групі вже досить багато. Запропоновані матеріали стали важливою підтримкою всім домристам. Можна отримати методична та нотну допомогу, переглянуту відео майстер-класів, конференцій, семінарів, відео-виступів майстрів домри, колективів, учасників групи і їх учнів, отримати інформацію про конкурсні заходи, замовити партитуру чи переклад, купити або продати інструмент.

28 січня 2021 року відбувся всеукраїнський вебінар для викладачів закладів мистецької освіти «Сучасні тенденції в мистецькій освіті: українське домрове виконавство», були присутні більше 300 учасників.

Численність студентів-домристів на початку існування кафедри (20-х – 30-х рр. XX ст.) становила три студента; викладав домру тільки один педагог – Комаренко В. А.

Наведемо статистичні данні за 2020–2021 навчальний рік щодо кількості педагогів-домристів, учнів і студентів, які навчаються грі на домрі у вищих навчальних музичних закладах Харкова (а також на інших ланках – музичних коледжах, дитячих музичних школах та школах естетичного виховання).

У ХНУМ ім. І. П. Котляревського станом на 2020–2021 рік працюють три викладача класу домри (Міхєєв Б. О., Костенко Н. Є., Данилюк Я. В.). Кількість студентів денної і заочної форми – 15 осіб; 1 асистент-стажист та 1 аспірант.

У Харківській академії культури клас домри очолює старший викладач Кононова І. В., студентів – 2 особи.

Харківський педагогічний університет ім. Г. С. Сковороди – Ревенко І. В., студентів – 1 особа.

Музичне училище імені Б. Лятошинського: викладачі – чотири (Клименко Г. Г., Мельникова Л. М., Ковенєва О. Г., Костенко Н. Є. (за сумісництвом)), студентів – 8 осіб.

У складі Харківського фахового коледжу мистецтв – два викладача класу домри Колуканова Л. С., Бойко О. А.

У місті Харкові в музичних школах і школах естетичного виховання викладають музичний інструмент «домра» 26 викладачів, учнів – 148 осіб, в Харківській області викладачів 13 осіб, учнів – 52.

Висновки. Викладачі класу «домра» прийняли естафету від великих музикантів-попередників і продовжують тримати і розвивати у багатьох напрямках виконавство на домрі, оновлювати науково-методичну базу. Нові форми роботи в умовах змін у світі надали перспективні формати буття домри як для виконавців, так і для спілкування домристів зі своєю публікою. Надано нариси про сучасних викладачів, які є наступниками видатних діячів домрового мистецтва кафедри народних інструментів України ХНУМ імені І. П. Котляревського; вкажемо, що найбільш повний перелік даних за останні 20 років раніше не виходив друком.

Характерною рисою новітнього періоду в історії домрового класу є залучення до роботи перспективної молоді. Її досягнення у творчій, науковій та організаційно-просвітницькій площині є досить значущими. Вважаємо, що за ними – майбутнє професійного буття домри, її невмируща слава!

ЛІТЕРАТУРА

- Башмакова, Н. В. (2010). *Мандоліна в історико-художньому процесі*. (Автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства). Харків: ХДУМ ім. І. П. Котляревського, 16.
- Башмакова, Н. В. (2016). *Мандоліна. Етапи еволюції різновидностей* [монографія]. Днепропетровск: Лира, 119.
- Білоус, В. П. (2005). *Психологічні аспекти формування виконавської художньої майстерності*. (Автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства). Київ, 16.
- Бортник, Є. О. (1974). *Домра в самодіяльному мистецтві Радянської України*. Харків, 57.
- Бортник, Е. А. (1982). *Формирование и развитие домрового искусства на Украине в аспекте русско-украинских музыкальных связей*. (Автореф. дис. ... канд. искусствоведения). Киев, 25.

- Васильев, Ю. & Широков, А. (1986). *Рассказы о русских народных инструментах*. Москва: Советский Композитор, 88.
- Гриздуб, В. & Михелис, В. (1978). *Школа игры на четырехструнной домре*. Киев: Muzykalna Ukraine, 75.
- Зеленюк, В. (2005). Харківська академічна школа народно-інструментального мистецтва. *Історія виконавства на народних інструментах (Українська академічна школа)*, 123–136.
- Комаренко, В. А. (1961). *Методика навчання гри на чотириструнній домрі*. Київ: Радянська школа, 132.
- Костенко Н. Є. (2005). Композиторська творчість Бориса Міхеєва. *Історія виконавства на народних інструментах (Українська академічна школа)*, 245–250.
- Костенко, Н. Є. (2005). Творчість Бориса Міхеєва в контексті сучасного домрового мистецтва. *Історія виконавства на народних інструментах (Українська академічна школа)*, 307–309.
- Костенко, Н. Е. (2009). *Харьковская домровая школа в контексте музыкально-исполнительской культуры Украины*. (Дис. ... канд. мистецтвознавства). Харків: Харківський національний університет мистецтв ім. І. П. Котляревського. 270 с.
- Костенко, Н. Е. (2009). Украинской четырехструнной домре – 100 лет. *Традиції та новації у вищій архітектурно-художній освіті*, 1, 2, 43–46.
- Костенко, Н. Е. (2010). Принципы домрового інструменталізму: опыт харьковской школы. *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти. Когнітивне музикознавство*, 29, 492–503.
- Костенко, Н. Е. (2012). Харьковская домровая школа в пространстве интеграции славянских культур. *Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв*, 13, 146–149.
- Костенко, Н. Є. (2012). *Борис Александрович Михеев* [монографія]. Харків: С. А. М., 180.
- Костенко, Н. (2014). *Домра и ансамблевое музицирование в Харькове*. (Методичні рекомендації). Харків: ХНУМ ім. І. П. Котляревського, 24.
- Костенко, Н. Е. (2014). Поэтика домрового искусства. *Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв*, 4, 5, 60–63.
- Костенко, Н. Е. (2014). Современная теория и практика домрового исполни-

- тельства в Україні. *Традиції та новації у вищій архітектурно-художній освіті*, 2, 33–37.
- Костенко, Н. Є. (2017). *Борис Олександрович Міхєєв* [монографія]. Харків: Водний спектр Джі-Ем-Пі, 180.
- Литвинець, Т. А. (2013). *Сучасне домрове виконавство: аспекти вдосконалення професійної майстерності*. (Автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства). Львів: Національна музична академія ім. М. В. Лисенка, 20.
- Лошков, Ю. І. (2002). *Володимир Андрійович Комаренко* [монографія]. Харків: ХДАК, 113.
- Лысенко, Н. Т. (1990). *Методика обучения игре на домре*. Київ: Музична Україна, 88.
- Лысенко, Н. & Михеев, Б. (1989). *Школа игры на четырёхструнной домре*. Київ: Музична Україна, 252.
- Михеев, Б. А. (1990). *Акустические закономерности звукообразования на домре и их использование в работе над звукоизвлечением*. Харьков, 24.
- Михелис, В. & Калинин, А. (1963). *Начальная школа игры на 4-х струнной домре*. Київ: Мистецтво, 295.
- Пересада, А. (1993). *Справочник домриста*. Краснодар: КИППП, 400.
- Фаминцын, А. (1891). *Домра и сродные ей музыкальные инструменты русского народа. Балалайка. – Кобза. – Бандура. – Торбан. – Гитара. Исторический очерк с рис. и нотн. примерами*. Санкт-Петербург, 218.
- Хоткевич, Г. (2002). *Музичні інструменти українського народу*. Харків, 288.

Kostenko Nataliia

PhD in Art Studies, Associate Professor at the Department of Folk Instruments of Ukraine, Kharkiv I. P. Kotlyarevsky National University of Arts, Member of the National All-Ukrainian Music Union, Laureate of international competitions;
e-mail: kostenkonatalia1@gmail.com
ORCID 0000-0002-8065-7023

PEDAGOGICAL TRADITIONS OF DOMRA PERFORMANCE INKHARKIV IN THE 21ST CENTURY

An essay on the modern history related to the domra has been offered in the light of the jubilee event – the 95th anniversary of the Department of Folk

Instruments of Ukraine of Kharkiv National University of Arts named after I. P. Kotlyarevsky.

The aim of the research is to assess the current state of the domra art in Kharkiv on the basis of systematization of scholarly and methodological materials. Among the tasks of the research there is a description of the activities of modern teachers-domrists, who represent the Kharkiv Domra School; to systematize historical periods and provide a generalization of the events of the modern history of the domra performance.

The presentation of the main material requires the involvement of historiographical, biographical and systematic *methods* of modelling.

The object of the research is academic folk-instrumental art; **the subject** is domra art in the cultural spacetime of Kharkiv.

The material is the historiography of the modern domra research and the experience of concert-performing and pedagogical activities of the staff of the Department of Folk Instruments of Ukraine at Kharkiv National University of Arts named after I. P. Kotlyarevsky.

The presentation of the main material. On the basis of historiography and systematization, an assessment of the events that have taken place in the domra performance and science over the past 20 years is provided. Historical periods in the system of higher education of Ukraine and personalities of domrists who played a significant role in the cultural life of Ukraine are identified. The current state of the domra performance, competition and festival events, methodological and pedagogical resources are highlighted. In the process of updating the repertoire of the domra players of the 21st century an important role belongs to the compositions of a large form accompanied by a symphony or folk orchestra, arrangements from the repertoire of other instruments (the flute, the violin, and the saxophone). The repertoire is traditionally based on original compositions by Kharkiv composers.

Conclusions. We have provided essays on modern teachers who are the successors of prominent figures of the domra art of the Department of Folk Instruments of Ukraine at KhNUA named after I. P. Kotlyarevsky. The most complete list of recent data has not previously been provided. A characteristic feature of the new period in the history of the domra class is the involvement of promising young people in the work. Their achievements in the creative, scientific and organizational-educational plane are quite significant and form the foundation

for the future glory of the domra performance. ■ **Key words:** *four-stringed domra, teachers-domrists, domra school, modern domra performers, domra education, domra performance, domra creativity.*

REFERENCES

- Bashmakova, N. V. (2010). *Mandolina v istoryko-khudozhnomu protsesi [The mandolin in the historical-creative process]*. (Extended abstract of Candidate's thesis). Kharkiv I. P. Kotlyarevsky National University of Art, 16 [in Ukrainian].
- Bashmakova, N. V. (2016). *Mandolina. Etapy evolyutsii raznovidnostey [The mandolin. The stages of the evolution of kinds]* [monograph]. Dnepropetrovsk: Lira, 119 [in Russian].
- Bilous, V. P. (2005). *Psykhologichni aspekty formuvannia vykonavskoi khudozhnoi maisternosti [Psychological aspects of the formation of performing creative skills]*. (Extended abstract of Candidate's thesis). Kiev, 16 [in Ukrainian].
- Bortnyk, Ye. O. (1974). *Domra v samodiialnomu mystetstvi Radianskoi Ukrainy [The domra in amateur art of the Soviet Ukraine]*. Kharkiv, 57 [in Ukrainian].
- Bortnik, Ye. A. (1982). *Formirovanie i razvitie domrovogo iskusstva na Ukraine v aspekte russko-ukrainskikh muzykalnykh svyazey [Formation and development of the domra art in Ukraine in the aspect of Russian-Ukrainian musical connections]*. (Extended abstract of Candidate's thesis). Kiev, 25 [in Russian].
- Vasilev, Yu. & Shirokov, A. (1986). *Rasskazy o russkikh narodnykh instrumentakh [Stories on Russian folk instruments]*. Moscow: Sovetskiy Kompozitor, 88 [in Russian].
- Grizodub, V. & Mikhelis, V. (1978). *Shkola igry na chetyrekhstrunnoy domre [The school of playing the four-stringed domra]*. Kiev: Muzychna Ukraina, 75 [in Russian].
- Zeleniuk, V. (2005). Kharkivska akademichna shkola narodno-instrumentalnoho mystetstva. [Kharkiv Academic School of Folk and Instrumental Art]. *History of performing on folk instruments (Ukrainian academic school)*, 123–136 [in Ukrainian].
- Komarenko, V. A. (1961). *Metodyka navchannia hry na chotyrystrunnoi domri [The methodic of teaching how to play the domra]*. Kiev: Radianska shkola, 132 [in Ukrainian].

- Kostenko, N. Ye. (2005). Kompozytorska tvorchist Borysa Mikhieieva [The composing creativity of Boris Mikheyev]. *History of performing on folk instruments (Ukrainian academic school)*, 245–250 [in Ukrainian].
- Kostenko, N. Ye. (2005). Tvorchist Borysa Mikheieva v konteksti suchasnoho domrovoho mystetstva [The creativity of Boris Mikheyev in the context of the modern domra art]. *History of performing on folk instruments (Ukrainian academic school)*, 307–309 [in Ukrainian].
- Kostenko, N. Ye. (2009). *Kharkovskaya domrovaya shkola v kontekste muzykalno-ispolnitelskoy kultury Ukrainy [Kharkiv Domra School in the context of music and performing culture of Ukraine]*. (Candidate's thesis). Kharkiv: I. P. Kotlyarevsky National University of Art [in Russian].
- Kostenko, N. Ye. (2009). Ukrainskoy chetyrekhstrunnoy domre – 100 let [100 years to Ukrainian four-stringed domra]. *Traditions and innovations in higher architectural and artistic education*, 1, 2, 43–46 [in Russian].
- Kostenko, N. Ye. (2010). Printsipy domrovogo instrumentalizma: opyt kharkovskoy shkoly [The principles of domra instrumentalism: the experience of the Kharkiv School]. *Problems of interaction of art, pedagogy and theory and practice of education. Cognitive musicology*, 29, 492–503 [in Russian].
- Kostenko, N. Ye. (2012). Kharkovskaya domrovaya shkola v prostranstve integratsii slavyanskikh kultur [Kharkiv Domra School in the space of integration of Slavic cultures]. *Bulletin of the Kharkiv State Academy of Design and Arts*, 13, 146–149 [in Russian].
- Kostenko, N. Ye. (2012). *Boris Oleksandrovich Mikheev [Boris Oleksandrovych Mikheyev]* [monograph]. Kharkiv: S. A. M., 180 [in Russian].
- Kostenko, N. (2014). *Domra i ansamblevoe muzitsirovanie v Kharkove [The domra and ensemble music-making in Kharkiv]*. Guidelines. Kharkiv: I. P. Kotlyarevsky National University of Art, 24 [in Russian].
- Kostenko, N. Ye. (2014). Poetika domrovogo iskusstva [Poetics of the domra art]. *Bulletin of the Kharkiv State Academy of Design and Arts*, 4, 5, 60–63 [in Russian].
- Kostenko, N. Ye. (2014). Sovremennaya teoriya i praktika domrovogo ispolnitelstva v Ukraine [Modern theory and practice of the domra performance in Ukraine]. *Traditions and innovations in higher architectural and artistic education*, 2, 33–37 [in Russian].

- Kostenko, N. Ye. (2017). *Boris Oleksandrovich Mikheev [Boris Oleksandrovych Mikheyev]* [monograph]. Kharkiv: Vodniy spektr Dzhi-Yem-Pi, 180 [in Russian].
- Lytvynets, T. A. (2013). *Suchasne domrove vykonavstvo: aspekty vdoskonalennia profesiinoi maisternosti [Modern domra performance: the aspects of improving the professional skills]*. (Extended abstract of Candidate's thesis). Lviv: M. V. Lysenka National Music Academy, 20 [in Ukrainian].
- Loshkov, Yu. I. (2002). *Volodymyr Andriiovych Komarenko [Volodymyr Andriiovych Komarenko]* [monograph]. Kharkiv: KhDAK, 113 [in Ukrainian].
- Lysenko, N. T. (1990). *Metodika obucheniya igre na domre [The methodic of teaching how to play the domra]*. Kiev: Muzychna Ukraina, 88 [in Russian].
- Lysenko, N. & Mikheev, B. (1989). *Shkola igry na chetyrekhstrunnoy domre [The school of playing the four-stringed domra]*. Kiev: Muzychna Ukraina, 252 [in Russian].
- Mikheev, B. A. (1990). *Akusticheskie zakonomernosti zvukoobrazovaniya na domre i ikh ispolzovanie v rabote nad zvukoizvlecheniem [Acoustic patterns of sound formation on the domra and their use in work on sound-making]*. Kharkov, 24 [in Russian].
- Mikhelis, V. & Kalinin, A. (1963). *Nachalnaya shkola igry na 4-kh strunnoy domre [The school for beginners in playing the four-stringed domra]*. Kharkov: Mystetstvo, 295 [in Russian].
- Peresada, A. (1993). *Spravochnik domrista [Handbook for the domrist]*. Krasnodar: KIPPP, 400 [in Russian].
- Famintsyn, A. (1891). *Domra i srodnye ey muzykalnye instrumenty russkogo naroda. Balalayka. – Kobza. – Bandura. – Torban. – Gitara. [The domra and musical instruments similar to it. Balalaika, kobza, bandura, turban, guitar] Istoricheskiy ocherk s ris. i notn. Primerami [Historical essay with pictures and note examples]*. St. Petersburg, 218 [in Russian].
- Khotkevych, H. (2002). *Muzychni instrumenty ukrainskoho narodu [Musical instruments of the Ukrainian people]*. Kharkov, 288 [in Ukrainian]

Стаття надійшла в редакцію 30 вересня 2020 року

Додаток

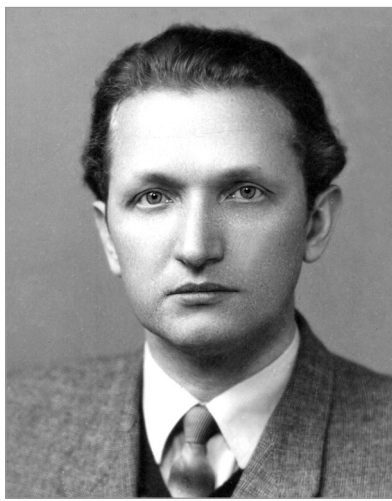
Володимир Андрійович Комаренко

Микола Тимофійович Лисенко

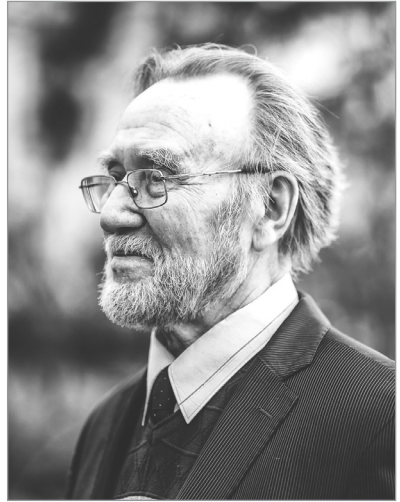
Віктор Іванович Міхеліс

Віктор Олександрович Гризодуб

Федір Гнатович Коровай

Борис Олександрович Міхеєв

Валерій Олександрович Матряшин

Ліна Степанівна Колуканова

Наталія Вікторівна Башмакова

Яна Владиславівна Данилюк

Наталія Євгеніївна Костенко